

Jana Dreimane

Vai grāmatām ir nākotne?: Vācijas telefonaptaujas rezultāti

No 2007.gada 10. līdz 21.septembrim Starptautiskais revīzijas un konsultāciju uzņēmums tikls "PricewaterhouseCoopers" veica socioloģisku pētījumu par Vācijas iedzīvotāju, tajā skaitā skolas vecuma bērnu attieksmi pret grāmatām, to ieguves avotiem, lasīšanu, kā arī interneta izmantošanu. Lai iegūtu precīzu lasīšanas ainu, tika apzināta respondentu informācija uzvedība 2007.gada pirmajos astoņos mēnešos. Telefoniski tika aptaujāti 1014 pieaugušie no 14 gadu vecuma, kā arī 210 bērni vecumā no 10 līdz 13 gadiem visā Vācijā.

Pētījuma rezultāti apkopoti izdevumā "Vai grāmatām ir nākotne?" ("Haben Bücher eine Zukunft?"). 2008.gada vasarā tas publicēts kompānijas "PricewaterhouseCoopers" tīmekļa vietnē http://www.pwc.de/fileserver/RepositoryItem/tmt_PwC%20Buchm_Studie_4.10.pdf.

Vispārējā lasīšanas aina

Vairākums ļaužu atzīst, ka grāmatu lasīšana ir svarīga un atbalstāma, taču lasa arvien mazāk. Turpretī televīzijas skatīšanās netiek atzīta par nepieciešamu, taču pie televizoru ekrāniem tiek pavadīts arvien vairāk laika. **Patiesībā nevis internets, bet gan televīzija ir grāmatu aizvietotājs, sevišķi aprindās, kam zems izglītības līmenis.**

Vērojama lasošās sabiedrības polarizācija: daudzlasītāji — izglītoti, informēti un internetaktīvi, lasa aizvien vairāk (to uzsver 38% daudzlasītāju), bet mazlasītāji — ar visai trūcīgu izglītību, mazaktīvi interneta vidē, lasa vēl retāk nekā agrāk (to atzīst 57% mazlasītāju). Tātad plaša starp informācijas bagātajiem un informācijas nabagajiem aizvien paplašinās.

Gandrīz puse respondentu (46%) lasa mazāk nekā agrāk. Ceturtajai daļai (26%) aptaujāto lasīšanas intensitāte nav mainījusies. Lielāko konstanto lasītāju grupu veido daudzlasītāji un ļaudis ar pabeigtu vidējo un augstāko izglītību, kā arī intensīvie interneta lietotāji.

Piektā daļa (21%) aptaujāto lasa pat vairāk nekā agrāk, bet 5% (7% vīriešu, 2% sievietes) nelasa vispār.

2007.gada astoņos mēnešos maksimālais izlasīto grāmatu skaits bija trīsdesmit. Aplūkojamā periodā katrā sievietē caurmērā izlasījusi 13, bet ikviens vīrietis — 9 grāmatas. Vairākums sieviešu ir aktīvas lasītājas (31% lasa ļoti bieži, 32% — bieži).

2/3 ļaužu grāmatu lasīšana ir atpūtas veids. **19% lasīšana ir iecienītākais vaļasprieks.** 15% lasa vienlaicīgi vairākas grāmatas. Tikai 6% respondentu klausās audiogrāmatas, bet 3% respondentu izmantojuši internetu audiogrāmatu lejupielādei.

Puse aptaujāto pēdējo izlasīto grāmatu iegādājušies paši, 23% — saņēmuši kā dāvanu, 21% — patapinājuši. Sieviešu vidū ir vairāk patapinātāju (23%) nekā starp vīriešiem (21%). Visbiežāk lasāmvielu patapina daudzlasītāji (24%).

Katrs respondents astoņu mēnešu laikā iegādājies vidēji 12,4 grāmatas (sievietes — 13,5, bet vīrieši — 11). Gandrīz trešdaļa (318 no 1011) aplūkojamā laikposmā nebija nopirkusi nevienu grāmatu.

63% vīriešu (36% zēnu) un 48% sieviešu (27% meiteņu) lasa grāmatas, lai gūtu noteiktu informāciju. Tātad **lielākā daļa vīriešu ir "mērķtiecīgie" lasītāji.**

Daudzlasītāji un nelasītāji

Aptaujā par daudzlasītāju tika uzskatīta persona, kas aplūkojamā periodā bija izlasījusi vismaz 24 grāmatas (vidēji trīs grāmatas mēnesī). Šajā laikā katrs daudzlasītājs iegādājies 21 grāmatu, no tām 17 — paša vajadzībām, bet 4 — dāvināšanai. Lasīšana daudzlasītājam ir hobijs. Informācijas ieguve ir sekundāra.

Grāmatu lasīšana nav šķērslis globālā tīmekļa izmantošanai. Ik dienas internetā ieskatās katrs otrais daudzlasītājs, bet tikai katrs ceturtais nelasītājs. 62% nelasītāju nemaz vai tikpat kā nemaz neizmanto internetu (starp daudzlasītājiem tādu ir tikai 27%).

Tikai viens procents daudzlasītāju pēdējo izlasīto grāmatu lejupielādējis no interneta un izlasījis datorēkrānā. Citas aptaujāto grupas šo iespēju nav izmantojušas vispār.

Gandrīz katrā otrā daudzlasītāja neto ienākumi ir, sākot no 2000 eiro mēnesī un vairāk, savukārt nelasītāju grupā ar šādiem ienākumiem var lepoties tikai katrs piektais.

Bērni — aizrautīgākie lasītāji

Bērniem grāmata ir tuvāka nekā pieaugušajiem, šķiet, pateicoties mācībām skolā. Viņi lasa vairāk nekā pieaugušie. Lielu daļu no lasīšanai atvēlētā laika gan aizņem mācību literatūras apguve. Tikai 2 no 210 aptaujātiem bērniem nelasa vispār. 28% bērnu lasa ļoti bieži, 44% — bieži, bet 27% — reti. **24% bērnu lasīšana ir iecienītākais brīvā laika pavadīšanas veids.**

Meitenes lasa vairāk nekā zēni: ļoti bieži lasa 35% meiteņu, bet tikai 20% zēnu. Turpretī reti lasa 34% zēnu, bet tikai 21% meiteņu. Aplūkojamā periodā katrs bērns bija izlasījis vidēji 13 grāmatas (meitenes — vidēji 15 grāmatas katra, zēni — vidēji 11 grāmatas katrs).

Jo mazāks bērns, jo pozitīvāka attieksme pret lasīšanu. Augot lielākam, interese samazinās. Reti lasa 22% 10–11-gadīgo (aplūkojamā periodā šī vecuma respondenti bija izlasījuši vidēji 13,6 grāmatas katrs) un 33% jeb trešā daļa 12–13-gadīgo (aplūkojamā periodā izlasījuši vidēji 12 grāmatas katrs).

Interesanti, ka lauku (līdz 5000 iedzīvotāju), vidēju un nelielu pilsētu (līdz 100 000 iedzīvotāju) bērni lasa vairāk nekā lielpilsētu (100 000 un vairāk iedzīvotāju) jaunā paaudze. Ļoti bieži ar grāmatu rokās atpūtas brīžus pavada 33% mazo laucinieku un tikai 22% lielpilsētnieku. Tādējādi lielpilsētu bērni aplūkojamā periodā bija izlasījuši 12 grāmatas, bet lauku bērni — 16,3 grāmatas. **Laukos nav neviena bērna, kas nebūtu izlasījis vismaz vienu grāmatu. Maz lasošo bērnu skaits gan visur ir konstants, proti, 27–29%.**

Bērniem grāmatas tiek galvenokārt dāvinātas. 46% bērnu pēdējo izlasīto grāmatu saņēmuši kā dāvanu. Trīs no desmit bērniem pēdējo izlasīto grāmatu iegādājušies par savu kabatas naudu (no vecākiem kabatas naudu saņem 78% aptaujāto bērnu, no viņiem 46% — līdz 10 eiro mēnesī, 46% — no 11 līdz 20 eiro mēnesī, bet tikai 7% — vairāk nekā 20 eiro mēnesī). Ceturtajai daļai bērnu (19% lauku bērnu, vismaz 25% pilsētas bērnu) pēdējā izlasītā grāmata bijusi patapināta. **Grāmatu lejupielāde no interneta un tās lasīšana datorekrānā bērnu vidū pagaidām ir tikpat mazizplatīta kā pieaugušo sabiedrībā.**

Izglītības un vecāku ietekme uz lasīšanu

Pētījums apliecina daudzkārt literatūrā aprakstīto tendenci: vecāku kultūras un izglītības līmenis ietekmē bērna lasīšanas paradumus. Lielākā daļa pamatskolas izglītību guvušo māšu bērnu (43%) lasa reti, mazliet vairāk nekā trešā daļa (39%) lasa bieži, taču tikai nepilna piektā daļa (18%) lasa ļoti bieži. Savukārt lielākā daļa vidējo izglītību ieguvušo māšu bērni (53%) lasa bieži, ļoti bieži — 27%, bet reti — 22%.

Tādējādi labāku izglītību guvušo māšu bērni lasa vairāk (aplūkotajā laikposmā — vidēji 14 grāmatas) nekā zemāka izglītības līmeņa māšu bērni (aplūkotajā laikposmā — 11 grāmatas).

Tas pats attiecas uz pieaugušajiem: respondenti ar augstāko izglītību izlasījuši 15 grāmatas, ar vidējo izglītību — 11 grāmatas, personas ar nepilnu vidējo izglītību — 9 grāmatas.

Grāmatu iegāde

Jo izglītotāki vecāki, jo biežāk viņu bērni par savu kabatas naudu iegādājas lietotas vai jaunas grāmatas. Toties zemākā līmeņa izglītību guvušo vecāku bērni biežāk grāmatas saņem kā dāvanu. **Grāmatu dāvināšanai uz attīstību, izaugsmi orientētajās zemākajās sociālajās grupās tiek piešķirta lielāka nozīme nekā sabiedrības vidusšķirā vai elitē.**

Svarīgākais informācijas avots par grāmatām ir sociālā vide. 55% aptaujāto atzīst, ka izšķirties par vienas vai otras grāmatas iegādi palīdz draugu, kolēģu un pa-

ziņu ieteikumi. Gandrīz trešā daļa respondentu gūst informāciju no izdevniecību katalogiem un reklāmām, kā arī grāmatirtgotājiem un grāmatnīcās izvietotajām izstādēm. Trīs no desmit aptaujātajiem izdara izvēli, iepazīstot literatūrkritiku periodikā, bet katrs piektais — ņemot vērā bestselleru sarakstus un grāmatu reklāmu televīzijā. Vien 9% respondentu lasa internetā vai interneta grāmatnīcās publicēto literatūrkritiku.

Vairākus informācijas avotus izmanto daudzlasītāji. 63% no viņiem ņem vērā draugu un paziņu padomus. Četri no desmit daudzlasītājiem konsultējas ar grāmatu pārdevējiem, lasa literatūrkritiku un apceres periodikā. Taču tikai trīs no desmit daudzlasītājiem ņem vērā grāmatu reklāmas televīzijā, vien katrs piektais daudzlasītājs — apceres internetā vai interneta grāmatnīcās.

Sievietes biežāk nekā vīrieši izmanto vairākus informācijas avotus par jauniegādājamām grāmatām. 39% sieviešu un 27% vīriešu ieskatās izdevniecību katalogos un citos grāmatreklāmas izdevumos. Katra trešā sieviete, bet pat ne katrs ceturtais vīrietis lasa grāmatu recenzijas periodikā. Bestselleru sarakstus pēta 27% sieviešu, bet tikai 15% vīriešu.

73% respondentu dod priekšroku izklaidējošas lasāmvielas iegādei. Tikai aptuveni trešā daļa iegādājas arī izglītojošu vai lietišķu literatūru.

Interneta izmantošanas un lasīšanas kopsakarības

Nav tiešas saistības starp interneta lietošanu un grāmatu lasīšanu. Ir cilvēki, kas bieži *sērfo* internetā, taču nav aizrautīgi grāmatu lasītāji. Ir ļaudis, kas neizmanto internetu un arī nelasa. **Tomēr konstatējama saistība starp pastiprinātu interneta izmantošanu, intensīvu grāmatu iegādi un aizrautīgu lasīšanu.** 28% aktīvo interneta lietotāju grāmatas lasa ļoti bieži, 33% — bieži, 36% — reti, 4% — nemaz. No tiem, kas internetu neizmanto vispār, 20% lasa grāmatas ļoti bieži, 33% — bieži, 39% — reti, 8% — nemaz.

Intensīvākie interneta lietotāji 2007.gada astoņos mēnešos izlasījuši vidēji 13 grāmatu, vidēji intensīvi lietotāji — 11, bet tie, kas neizmanto internetu, — 10 grāmatas. Intensīvie interneta lietotāji aplūkotajā laikposmā bija iegādājušies 14 grāmatas, savukārt tie, kas nelieto internetu, — 10 grāmatas.

Tiešsaistes grāmatveikalu pakalpojumus izmantojis katrs trešais aptaujātais, taču vairākums (66%) šo lasāmvielas iegādes avotu vēl neatzīst. Konstatēta cieša saistība starp respondentu vecumu un interneta grāmatnīcu izmantojumu. It visi pieaugušie no 14 līdz 34 gadu vecumam vismaz reizi iepirkušies interneta grāmatnīcās. Taču tikai 34% vidējās paaudzes (iedzīvotāji no 34 līdz 54 gadu vecumam) un 16% vecākās paaudzes (no 55 gadu vecuma) izmantojuši šo grāmatu iegādes avotu. Par interneta grāmatnīcām lielāko interesi izrāda intensīvie interneta lietotāji, kā arī personas ar labāku izglītību. Grāmatas internetā iegādājas 43% daudzlasītāju.

Katrs otrais pieaugušais daudzlasītājs ir arī intensīvs interneta lietotājs. Bet katrs otrais interneta nelietotājs vispār nelasa grāmatas. Šī izteiktā kopsaka-

riba nomāc faktu, ka intensīvie interneta lietotāji pārsvarā ir vīrieši (61%), bet daudzlasītājas — lielākoties sievietes (71%). Ik dienas vai gandrīz ik dienas internetā ieskatās tikai 17% ļaužu, kas vecāki par 55 gadiem (toties teju visi biežāk vai retāk lasa grāmatas), bet 77% jauniešu vecumā no 14 gadiem.

Visi bērni, kas lasa bieži vai ļoti bieži, ir intensīvi interneta lietotāji. 27% aptaujāto bērnu (31% zēnu, 23% meiteņu) mājās ir savs dators, bet 70% dators ir koplietošanā ar vecākiem. **Tikai 3% bērnu mājās vispār nav datora.** Internetu ik dienas izmanto 28%, vismaz vienu reizi nedēļā — 42% bērnu. Lauku bērni globālo tīmekli izmanto biežāk nekā pilsētas bērni. Tikai katrs desmitais bērns neizmanto internetu.

Vien 14% (29 no 210) aptaujāto bērnu zina tā sauktās *Living Books* (interaktīvas, multimediālas, animētas bērnu grāmatas, kas guva popularitāti 20.gadsimta 90.gados un sākotnēji bija paredzētas galvenokārt angļu valodas apguvei) un orientējas lasāmatmiņas kompaktiskos ierakstīto grāmatu piedāvājumā.

Lasīšana ceļā un mājās

Dodoties garākā ceļā ar sabiedrisko transportu, lasāmvielu ņem līdz 56% sieviešu (51% meiteņu), bet tikai 44% vīriešu (38% zēnu). Pirms naktsmiera grāmatās ieskatās 46% sieviešu, bet tikai 32% vīriešu. Lasīšana pirms gulētiešanas raksturīga 71% bērnu.

Katra trešā sieviete, bet tikai katrs piektais vīrietis atzīst, ka saistošas grāmatas lasīšanai ziedojis naktsmiera stundas. Lasīšana ir lielākais hobijs 28% sieviešu (36% meiteņu), bet tikai 9% vīriešu (11% zēnu).

Jāuzsver vēlreiz, ka informācijas ieguve kā daudzlasītājam, tā vidējam lasītājam nav primārais mērķis. Lasot atpūšas 73% pieaugušo un 69% bērnu. Tikai 7% bērnu labprātāk dod priekšroku e-grāmatām datorekrānā, ne iespieddarbiem. Daļa jaunās paaudzes (27% 10–11 gadus vecu bērnu un 14% 12–13 gadus vecu bērnu) ceļā vai mājās labprāt klausās audiogrāmatas. Taču tikai 6% pieaugušo atzīst šādu grāmatu apguves veidu.

Pētījums liecina, ka grāmatām ir nākotne, jo tās aizvien pērk, patapina no citiem un lasa — mājās un ceļā, atpūtai un informācijas ieguvei. Iepriecina, ka aktīvākie lasītāji ir bērni, gandrīz piektajai daļai no viņiem lasīšana ir lielākais hobijs. Nepieciešams vien bērnu lasītprīku attīstīt un nostiprināt.

